

НАРОДНІ КАЗКИ Ч. 6.

ВОЛОДИМИР ГНАТЮК.

I.

**Як королевич воював
із чортом.**

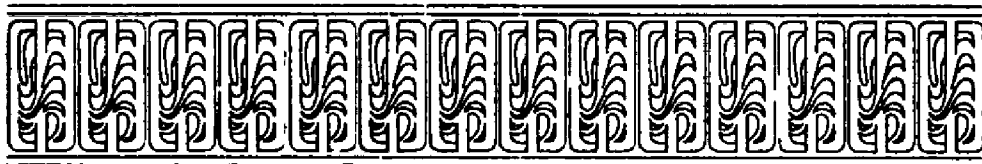
II.

**Три брати і цілюща та
молодильна масть.**

1916.

НАКЛАДОМ УКРАЇНСЬКОЇ КНИГАРНІ
В СКРЕНТОН, ПА.

Як королевич воював із чортом.

Був раз один король, мав сина одинака. Як прийшла пора, син оженив ся і взяв собі дуже гарну жінку. Недовго потім захорував старий, а коли побачив, що надходить смерть, передав усе королівство на сина. А мав він дванадцять комор. Передаючи від тих комор ключі, говорив так до сина: До одинацятьох комор можеш іти, коли хочеш і можеш усе оглядати, але до дванацятої не йди ніколи, навіть не відмикай її.

Умер старий, а молодий король не мав нікого крім жінки. Походив він по тих коморах, поглядав їх, але до дванацятої не йшов якийсь час. Та раз зібрала його охота піти таки до дванацятої подивити ся, що там є. що так батько наказував не йти до неї. Відімкнув він комору, увійшов до се-

редини, а там висить на сволюку на ланцах, на трьох ногах, якийсь дідько і каже до нього: Дай мені одну склянку води, подарую тобі один світ! — Той думає: Я вправді король, але не маю одного світа; як він мені подарує, який я буду могучий! Пішов, приніс склянку води. Той випив, зараз урвав ся йому ланц з одної ноги. — Дай мені ще одну склянку води, подарую тобі ще один світ! — Той думає: Вода не коштує нічого, дам йому ще одну склянку, а за те опісля який буду могучий! Пішов, приніс знов. Той випив, тріс на нїм другий ланц. Дай мені ще одну склянку, подарую тобі ще один світ! — Пішов по третю, але в коновці не ставало води. Каже він до жінки: Йди по принеси води, бо нема! — Жінка взяла коновку, принесла води, він начернув третю склянку і відніс. Той випив, тріс третій ланц йому на нозі. Тоді він кинув ся з комори, захопив королеву, як стояла на дорозі з водою і полетів з нею. Побачив се король і почав гіренько плакати, що він тепер буде робити без жінки. Пішов до стада, вибрав собі доброго коня, сів на нього, їде по жінку. Прийшов там, жінка побачила, що то він, узяла коновку, їде по воду до тої студні, де він напуває коня. Прийшла

там, а він пізнав її ще здалека та питає:
Чи поїдеш, жінко, зо мною до дому?

Та знаєш, що поїду, і з ногами і з руками, бо тут мені дуже кепсько!

Посідали обоє на коня, їдуть. А того чорта кінь Трайсіх так гребе ногою в стайні, аж дилини вилітають. Вийшов чорт до стайні: Що тобі хибує, коню мій? Чи не маєш срібного сїна, чи не маєш золотого оброку, чи маєш спрагу?

Не хибує мені ніщо, лиш те, що забрали в тебе жінку.

А чи мав би я ще час перед погонею вкурити віз тютюну та випити бочку вина?

Маєш.

Шшов до хати, вкурив віз тютюну і випив бочку вина. Сів на коня, кінь скочив раз, два — вже коло них: Гей стій! Давай жінку. Дарую тобі тепер один світ за ту склянку води, що ти мені дав.

Вертає той до дому плачучи. Вибрав собі другого коня та думає: Може сей буде ліпше бігти. Їде знов по жінку. Приїздить туди, вона йде якраз по воду. Питає її, чи поїде з ним до дому?

Поїду, і з руками і з ногами, бо тут дуже мені погано.

Посідали обоє на коня, так утікають; що ліпше вже не можна. А Трайсіх гребе в стайни, гримає, тупотить. Виходить до нього чорт: Що тобі хибує, мій коню?

Мені не хибує ніщо, але тобі хибує, бо втекли з твоєю жінкою, а моєю газдинею.

А чи годен я ще перед погонею викурити два вози тютюну і випити дві бочки вина?

Годен.

Викурив два вози тютюну і випив дві бочки вина. Сів на коня, кінь скочив два, три рази — вже коло них: Гей стій! Давай жінку. Тепер дарую тобі другий світ за ту склянку води, що випив у тебе, але третій раз не показуй ся мені на очи, бо буде тобі амінь.

Той іде з плачем до дому. Побув у дома два, три дни, не добре йому без жінки. Не годен жити без неї. Вибрав собі зі стада два коні: Сі будуть ліпше бігти, як тамті! Сів на одного, їде. Приїздить там, а вона якраз наливає при студни з ведра води до коновки. Скоро побачила, що він їде, зачекала на нього. Приходить він, питаєть ся: Чи поїдеш зі мною до дому?

Очевидно, що поїду. з ногами, з руками. Але дармо будемо їхати, бо той скаменюх знов відбере мене від тебе. ...

Ну ходи може втечемо; тепер маємо два коні та можемо ліпше втікати, як на однім. Як нас іме, ти вивідай ся від нього, де є ще такий кінь, як його, що потрафив би так літати, а я прийду опісля ще раз, ти мені скажеш, а я піду по нього. та купю його, хоч кілька коштував би.

Гребе чортів кінь у стайни, ломить дилни. Виходить до нього чорт та питається: Що тобі хибує, коню мій? Чи не маєш золотого оброку, срібного сїна, студеної води?

Мені не хибує ніщо, маю доволі їсти й пити, але твою жінку увели, а мою газдиню.

А чи годен я викурити ще три вози тютюну і випити три бочки вина?

Годен.

Викурив тютюн і випив вино. Сїв на коня, чотири, пять разів скочив, уже при них: Гей стій, бо зараз зрубаю тобі голову, зараз буде тобі кінець. Як ти смієш викрадати мою жінку? Сим разом дарую тобі ще один світ за ту склянку води, що випив у

тебе, але не приходи мені більше, бо живий не вернеш!

Пішов плачучи до дому. Побув кілька день у дома, плаче безнастанно, не годен витримати без жінки, доведеть ся йому вмерти! Збираєть ся, йде знов.

А вона запитала раз чорта, де є ще такий кінь, що так може бігти, як його. але він луснув її раз і відповів: Чого питаєш ся про не свою річ?

Я питаю тебе, як свого чоловіка, а ти беш мене, як окаянну!

Почала гірко плакати. Зробило ся жаль чортови, що її вдарив аж плаче, та каже: Коли так дуже хочеш знати, то скажу тобі: В моєї матери є дві кобили і вони жереблять таких лошаків, деінде нема таких у цілім світі.

Прийшов той король, вона побачила його, пішла до студні та каже йому: В його мами є дві кобили і вони жереблять таких лошаків. Тепер одному лиш три дни. Йди там, стань на службу, але не бери нічого в заплату, лиш най тобі дасть того поганого лошака. Тобі буде давати багато гроший, дукатів, але ти не приймай нічого, лиш лошака, та дасть тобі.

Зібрався він, іде. Йде на службу. Доходить до ліса, побачив одного вовка. Витягнув пушку та ціляє в нього. Вовк обзивається: Цілай, цілай, пане найяснійший, але не стрілай, лиш ходи сюди та витягни собі з хвоста три шерстини. Як будеш у великій потребі, я стану тобі на помочи.

Нідійшов король до нього, вимкнув три шерстини вовкови з хвоста та сховав. Каже вовк: Як попадеш у велику потребу, положиш їх на креміль, скрешеш кресалом, я зараз явлюся до тебе. — Йде далі король. Іде понад воду, а на воді пливає дві качки. Зняв пушку з плечий, вимірив до качок, а вони обзиваються: Цілай, цілай, найяснійший королю, але не стрілай. Ходи сюди, вирви собі з наших хвостів по три перця; як будеш у потребі, положиш на креміль, скрешеш кресалом, ми зараз прилетимо. — Вирвав король по три перця, сховав і йде далі. Натрафив на лиса. Здохнув пушку з плечий, почав міряти до лиса. Обзивається лис: Цілай, цілай, найяснійший царю, але не стрілай. Ходи сюди, вимкни собі з мого хвоста три шерстини та сховай, як попадеш колись у велику журу, я стану тобі до помочи. — Вимкнув і схо-

вав та йде дальше. Приходить до одної хати, такої малої землянки, стоїть перед дверми баба та питаєть ся: Куди ти йдеш і чого шукаєш?

Шукаю собі служби, бабуню.

О диви, а мені якраз такого саме треба. В мене три дни — рік, корець гроший. Іншої роботи не будеш мати, лиш пасти в ночі ті дві кобили.

Він згодив ся. У вечер сів на кобили, займив на пашу. Спутав їх разом і пустив на поляну. Кобили пасуть ся до десятої, одинацятої години, а він пильнує, аби не втекли, бо баба сказала, що як не допильнує, то зрубає йому голову. Минула одинацята година, перейміг його сон, заснув. Пробуджуєть ся досвіта, кобил нема. Ходить, шукає, бігає, плаче, кобил нема. Прийшло йому на думку, що говорив вовк. Виймив з кишені шерстини, кресало і кремінь, скресав, шерстини заскварчали. Являєть ся вовк: Що за новина, найяснійший пане?

Зле, пропали мені кобили.

Байка, знаю я, де вони. І я там тепер був. Возьми лиш уздечку, а як будуть близько тебе, махни уздечкою, удар їх по чолі, зараз стануть коло тебе. Вони в гущавині в лісі там, де сидять мої діти.

Пішов вовк, виполошив кобили, жене їх просто до короля. Коли були вже недалеко нього, він махнув уздечкою, ударив їх по чолі, вони стали коло нього. Позакладав на них уздечки, сів на одну, їде до дому. Приїхав і попривязував кобили у стайні. Питає баба: А що, допильнував, мій сину?

Допильнував, бабуню.

А добре, йди до хати, сніданок готовий. Але й кобилам готовий! Повний, шафлик жару. Поставила перед них в ясла, захопила залізний ожог, так їх лупцює, що не сховалися добре. Кобили просять ся, аби не била їх, бо вони сховалися в лісі в гущавину, але вовк виполошив їх.

Коли в вечер не сховаєте ся ліпше, повбиваю вас обидві.

Сховаємо ся, сховаємо ся, лиш нас так не бийте.

Настав вечер, треба гнати пасти. Сів він на одну і їде. Приїхав на пасовиско, попутив їх і пустив, а сам сів собі. Сидить годину, дві, пильнує кобил, не хотів би заснути. Напустила на нього баба сон і він заснув. Пробуджується, кобил нема. Ходить, шукає, бігає, плаче. Нараз прийшло йому на гадку те, що качки говорили. Вий-

мив пера. положив на креміль, покресав кресалом, зашкваркотіли пера. Прилітають качки і питають: Що стало ся, найяснійший королю? — Пропали мені кобили і не можу їх нігде знайти. — Се не біда, зараз вони тут будуть. Ми саме купали ся тепер там, де вони сховали ся: посеред моря в пісок. Возьми лиш уздечку, махви, як будуть недалеко тебе, удар по чолі, зараз стануть коло тебе. — Полетіли качки, виганяють кобили з піску зпосеред моря. Коли були вже недалеко, він махнув уздечкою, ударив їх по чолі, вони станули коло нього. Він позакладав їм уздечки, сів на одну, гонить до дому, бо лютий! Приїхав до дому, попривязував їх у стайни. Приходить баба: Допильнував їх, мій сину?

Допильнував, бабуню, допильнував.

Йдиж до хати, свіданок готовий уже та їж. А кобилам іще раз стілько принесла жару і приску, та так лупить їх зелізним ожогом, що аж з них шерсть розлітаєть ся; так била, доки весь жар не зжерли. Король має іще одну ніч пасти. Баба лютить ся. Наказала кобилам, аби втекли з пасовиска до дому та поперекидували ся на яйця. Баба поскладає їх у запічку до скринки і сама сяде зверху.

Поїхав з ними в вечер молодий король. Спутав їх навхрест та пустив пасти. А сам не сідає. Коли минула одинацята година, не годен устояти на ногах, так перемагає його сон. Сїв і зараз заснув. Пробуджується, кобил нема. Ходить, шукає, бігає, плаче, кобил нема. Прийшло єму на думку, що говорив лис. Виймив шерстини, поставив на креміль, ударив кресалом, лис являється: Що за новина, найясніший пане?

Пропали мені кобили і не можу їх віде
найти.

Ій байка, я знаю, де вони, ходи лиш зо мною. Вони в дома в запічку у скринці, а баба сидить на них. Але ми бабу піддуримо. Я вискочу на під, де сидять кури і буду ловити курки, а як баба вибіжить, то підеш до хати, вдариш по яйцях уздечкою, з них зараз постають кобили. Позакладаєш на них уздечки, заведеш до стайні, та там попри-в'язуєш.

Підійшли під хату, він сховав ся за угол, а лис вискочив на під і почав дусити кури. Вибігла баба: А триста катів рвало би тебе! Хочеш мені всі кури подусити? Вискочила баба на під, а король убіг до хати, вдарив уздечкою по яйцях, зараз повставали кобили. Позакладав на них уздечки, за-

вів до стайні та попривязував. А баба як вилізла на під, лис скочив на землю до сїний; баба за лисом на землю, а він у другий кут знов на під. Баба знов за лисом, поки витарабанила ся на під, лис подусив уже кілька курок, порозшарпував. Подусив їй усі кури. Входить баба до хати, немає яєць. Йде до стайні, кобили вже попривязувані. Лютить ся баба, але дарма, чого виходила з хати, як лис дусив кури? Но, си-ну, минув рік, бо так ми годили ся: Три дни — рік. Ходи до хати, най заплачу тобі.

А що будете мені платити? Через гроші ще мене убють де опришки, на що мені їх.

А чогож би ти хотїв?

От дайте мені отсе поганеньке лоша, що валяеть ся онде по гною. І так з нього не будете мати хісна, бо згине, здохне на гною.

Не дам я тобі лошати, деж би я тобі давала? Мене люди висміяли би потому. Дам я тобі корець дукатів, то буде ліпше для тебе, як хирляве лоша. На що воно тобі здало ся, коли навіть ходити не може.

Я не хочу нічого иншого; не дасьте лошати, не хочу нічого. Най знають люди, що я служив у вас за дурно.

А я не дам тобі лошати, коли не береш грошей.

Не дасьте, то я йду собі. Будьте здорові!

Пішов на одні гони, баба завертає його: Ходи сюди, дам тобі вже лоша, але кориснійше було би тобі взяти дукати.

Через дукати готові мене забити, а з лошатем піду помалу; буду попасати його по дорозі та якось дійду до дому.

Ну, бери його, відступаю тобі, але не запоможеш ся ним, бо на дорозі здохне тобі. Сором буде для мене, увесь світ висміє мене, що ти служив у мене за таке миршаве лоша.

Узяв лоша на посторонок та веде його як медведя. Лоша навіть не може ходити. Відійшли кавалок, каже лоша: Йди, проси, най дасть тобі те старе сідло, що висить на курнику і кантар, згребло, щітку і покровець, щоби ти мав чим мене обчистити та накрити покрівцем.

Вернув ся назад до баби, просить у неї сідло і кантар, що стоять на поді, згребло, щітку і покровець, аби мав чим обчистити лоша і накрити, як буде зимно. Дала баба все. Взяв та йде. Взяв лоша на посторонок, мандрують. Лоша не може йти. Змучило ся. Він узяв його на плечі, несе,

як здохлятинну. Баба дивить ся за ним і бачить, як він мучить ся та посмішкуєть ся з нього. Відійшли вже далеко так, що баба не бачила їх. Каже до нього лоша: Стій! Став, здоймив лоша, воно стрясло ся, стало таким гарним конем, що такого ще не бачив ніколи. Сідло на нім і кантар золоті. Сів на нього. Дурфeketу — така була назва коня — а кінь каже: Уважай, аби ти не впав! Їдуть! Але бо й жене за ними баба. Кінь наказав йому, що як баба буде вже недалеко, най кине згребло позад себе. Надлітає баба, а він кинув згребло позад себе. Вчинила ся за ними така велика гора, що баба не годна була її перейти, мусіла її всю розкопати, поорати, посіяла просо, скосила, змолотила і хліба напекла з проса, аж тоді пустила ся за ними. Каже до нього знов кінь: Оглядай ся поза себе, як баба буде недалеко, кинеш позад себе щітку! Як баба була недалеко, виймив щітку, кинув позад себе, такий вигудів густий ліс із тої щітки, як була вона сама. Добігає баба до ліса, але не годна перейти, бо він такий густий, як щітка. Стала вона рубати той ліс, увесь вирубала, що на хосен. то на хосен, а решту в сяги. Знов пустила ся за ними. Каже знов кінь: Оглядай ся, чи не летить баба.

Як буде вже не далеко, кинеш покровець позад себе! — Оглядаєть ся король, а баба вже не далеко, туй-туй їх догоняє. Він кинув швидко покровець позад себе, така вчинила ся величезна вода з нього! Не може баба перейти. Буде вона класти міст. Має дерева доста, бо вирубала ліс. Носить дерево, кладе міст і поставила. Знов жене за ними. А вони втікають, бо то й кінь не рад би впасти в бабині руки; він знає добре, що й він мусів би жерти жар і приск, як жре його мати. Вже вони недалеко границі, але бо й баба недалеко від них. Добігли до границі, а баба їм за плечима. Схіснувала хоч стілько, що відрубала коневі хвіст по при самі хрупки: Чекай, лайдаку, то так ти піддурив мене? Я й не думала ніколи, що ти мені відведеш Дурфекету!

Доїхали до студні, жінка побачила короля: Ах, тут мій чоловік! — думає собі. — Але я не поїду з ним, коли знов такого нездалого коня привів.

Вийшла вона з коновкою до студні по воду, а король здоровить її: Дай Боже добрий день, жінко моя.

Дай Боже й тобі, мій чоловіче!

Щож, поїдеш зі мною тепер до дому?

Я вислужив того коня, що брат коневи твого чорта.

Піду, піду і з ногами і з руками.

Посідали обоє на коня, ідуть. Злетів кінь із ними, несе їх у повітрі. А Трайсіх гребе ногою у стайни, розвалює дилини так аж кавалки розлітають ся. Вибіг чорт до хліва та питаєть ся: Що тобі хибує, коню мій золотий? Чи не маєш срібного сїна, чи не маєш золотого вівса, чи не маєш доброї, студеної води?

Мені не хибує ніщо, маю що їсти й пити, лиш ґаздині хибує мені а тобі жінки.

А чи годен я ще викурити чотири вози тютюну та випити чотири бочки вина?

Дідька з бебехами годен.

Чорт розлютив ся, що кінь йому відповів так, узув фалдовані чоботи, ще й остроги привязав до них: одна важила сотнар і друга сотнар. Побачу, чи не догоню його та не зроблю йому амінь, а жінку знов відберу! Сів на коня, гонить. Так натискає коня острогами, аж з нього кров сикає. А Дурфекета лиш бавить ся. Кричить до нього Трайсіх: Дурфекето, братчику мій любий, почекай на мене! — Почекаю, але не так, як ти гадаєш, бо я несу дві душі, а ти лише одного чорта! — Почекай, братчику, бо

з мене кишки випускає; так тне острогами,
аж з мене кров сикає. — Почекаю на тебе,
але скинь його. — А якже я годен скинути
його з себе? — Вилети з ним аж під хмари.

стань дуба, переверни ся, він злетить. Тоді
потратуй його так, аби з нього капля крові
не впала на землю, поки до неї долетить.

Підлетів із ним Трайсїх аж під хмари. Перевернув ся, чорт упав. Так потратував його підковами, що з нього й крапля не впала на землю, все порозносив вітер.

Почекай мене, братчику, я вже його позбув ся! — Е ба, позбув ся, ще він сидить на тобі. Скинь і сїдло. — Якже я його скину, коли воно сильно привязане? — Вилети аж під хмару, заложив одну ногу за попругу, відорви її і так розбий його, щоби з нього й кусничок не лишив ся, поки долетить на землю. Вилетів Трайсїх аж поверх хмари. Заложив одну ногу за попругу, розірвав її і так розбив те сїдло, що з нього й кусничок не долетів до землі.

Почекай мене, братчику Дурфкетто, я вже скинув його з себе! — Не можу чекати на тебе, бо я дві душі несу, а ти лиш одного чорта. — Нема його вже, я так порозбивав його, що все розніс вітер. — Є ще він на тобі; є його кантар, там сидить він у нїм. — А якже я його позбуду ся, коли він так сильно привязаний? — Вилети з ним поверх хмари, заложив за нього задну ногу, розірви, а як злетить із голови, так роздоби його підковами, щоби й порохина з нього не впала на землю. — Вилетів він іще раз поверх хмари, заложив ногу,

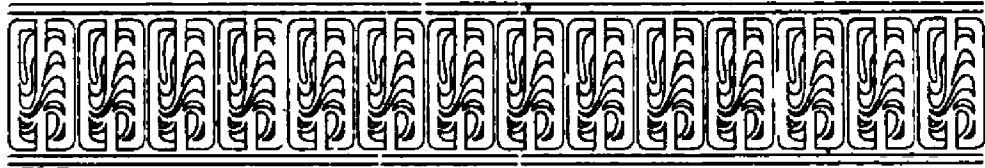
шарпнув, урвав кантарок. Так роздробив його підковами, що й порошина не долетіла до землі. Все розніс вітер.

Почекай мене, братчику, вже все поскидав я, все потратував, ні порошинка не впала на землю.

Почекаю, брате, лиш ходи.

Почекав на нього. Королева лишила ся на Дурфeketі, а король сів на Трайсіха. Приїзять до дому, все в них понищене, нікого нема, король у столиці вже другий, бо горожани думали, що перший пішов у світ і не верне. Оповів він, що їздив лише світа пробувати, а тепер повернув до дому і знов буде королем. — Вибрали його на ново на короля і вони панують і до нині, як не повмирили.

Три брати і цілюща та молодильна масть.

Був один такий цар, що йому все одно око сміяло ся, а друге плакало. Мав трьох синів і більше нікого, бо жінка вже давно вмерла. Ті сини дуже були би раді знати, чому в їх батька все одно око смієть ся, а друге плаче. Змовили ся вони запитати батька. А в них була така постанова, що одного дня послугував один батькови, другого другий, третього третій. Коли рано батько встав, мали йому занести води до митя і каву на сніданок. Пішов найстарший: Дай Боже добрий день, тату! І поставив воду до митя на крісло, а каву на стіл. Батько відповів йому: Дай Боже й тобі, мій сину! — Він став коле дверей та питає батька: Тату, скажіть мені, чому ваше одне око все смієть ся, а друге все плаче?

Батько пірвав великий ніж, так кинув до нього, що ніж пройшов крізь двері, а кінець вийшов на другий бік. Як би так

був засягнув його ножем, був би пробив наскрізь. Але він як побачив, що батько хапає за ніж, зловив за клямку, а як батько хотів у нього кинути, скочив за двері. Прийшов до своєї кімнати, питають ся брати: А що сказав тобі батько?

Той відповів: Підете завтра ви, будете питати ся тай вам скаже.

Другого дня пішов середущій. Заніс батькови воду до митя, поставив на крісло, а каву на стіл. Став при дверях, зловив ся за клямку та питає батька: Тату, чому ваше одно око все смієть ся, а друге все плаче?

Батько вхопив великий ніж та кинув у нього, але й сього не засягнув, бо вибіг за двері. А ніж пройшов гет крізь двері. Прийшов до своєї кімнати, питають ся брати: А що казав тобі тато?

Він відповідає: Ти вже був, то знаєш. а той піде завтра, то також довідаєть ся.

А того молодшого уважали старші за придурковатого. Питає він старших, най скажуть, що говорив батько: Підеш завтра та скаже тобі.

Пішов він, заніс батькови рано воду до митя і каву на сніданок: Дай Боже добрий день, тату! Поставив воду на крісло і каву

на стіл, на сніданок. Відступив до дверей та питає батька: Тату, скажіть мені, чому ваше одно око все смієть ся, а друге все плаче?

Батько пірвав ніж та кинув у нього, Він вибіг на двері. Ніж мало що не до половини вбив ся в двері. Він увійшов до кімнати, виймив ніж, пообтирав, відніс та поставив на стіл. Пішов знов до дверей та питає батька: Тату, чому ваше одно око все смієть ся, а друге все плаче?

Той захопив ніж та так у нього кинув, що ніж вбив ся по самі черенки в двері. Але його не засягнув, бо син вискочив за двері. Ввійшов він знов до кімнати, витяг ніж, пообтирав, поставив коло тата на стіл. Став при дверях, знов питає батька: Тату, чому ваше одно око все смієть ся, а друге все плаче?

Га, коли хочеш так знати, скажу тобі: Тому одно око все смієть ся, що маю трьох синів, а друге все плаче, що всі вони нюньки і ні одного нема між ними юнака. Як би між вами був юнак, що привіс би золотого пташка, аби заспівав мені, я відмолод би зараз.

Ввійшов той з кімнати таї хвалить ся перед тамтими: Тепер скажіть мені, що вам

говорив батько! Вони мовчать. Не говорив вам нічого. З вас ні один не юнак, коли вам батько не говорив. Мені сказав, а ви уважаєте мене за придурковатого.

Питають тамті два: Та що тобі казав батько?

Казав так: У нього тому одно око все смієть ся, що має трьох синів, а друге тому все плаче, що ні один з нас не юнак. Як би так трафив ся між нами юнак і приніс золотого пташка, аби заспівав батькови, він зараз відмолод би.

Каже найстарший: Но, піду я! Пішов до батька та каже: Тату, я піду по золотого пташка.

Не йди, сину, ти його не принесеш, бо ти не юнак.

Я таки піду! Дав йому батько на дорогу грошей стілько, аби мав доста. Сів на коня, іде. Іде від рана до вечера, вже добре смеркло ся, як добив ся до якоїсь коршми. Постановив там переночувати. Ввійшов до хати, замовив для себе кімнату і місце для коня, а потім приказав подати собі вечеру. А в коршмі грали в карти. Повечеряв він, кличуть його тамті, щоби йшов з ними грати в карти. Він не дуже унімав ся, бо в душі лиш чекав, аби його закликали. При-

сів коло них та грає. Не минуло дві-три години, програв усі гроші і коня і наряд і сам себе програв. Мусить тепер наймити ся там на службу, доки не відслужить тих грошей, що завинив: Чекають дома на нього рік — його нема. Минув рік, пішов середущий син до батька: Тату, піду я по золотого пташка, бо брат видно не вернеться вже до дому. Певно десь його забили. Піду я і по пташка і його пошукати, коли де знайду.

Каже батько: Не йди ти, сину, коли тамтой пропав, лиши ся хоч ти.

Ні, я йду.

Га, коли йдеш, то йди.

Дав йому батько на дорогу грошей, кілька було треба. Сів на коня, їде. Вже вечер, смеркло ся, приїздить і він під ту коршму, що брат. Постановив переночувати там. Заїхав на подвірє, питаєть ся, чи може переночувати і чи погодують йому коня. Відповіли, що може ночувати, Взяли від нього коня, завели до стайні, а він увійшов до коршми і зараз замовив собі вечеру. Там при столі грали в карти. Коли повечеряв, кличуть його до себе грати з ними в карти. Він не дуже отягав ся, бо по правді лиш чекав, аби його закликали. Сів при них та

грав. Не минуло дві-три години, програв усі гроші і коня і наряд і самого себе програв. Мусить три роки відслужувати ся, поки зможе вийти звідти.

Минув рік, йде наймолодший син, що називав ся Яків, до батька: Тату, піду я по золотого пташка, бо тамті ваші сини ні до чого. Вони не прийдуть ніколи назад. Піду я і по пташка і може їх де відпитаю.

Батько плаче, аби не йшов. Тамті пішли і не вернули ся, ще й ти підеш від мене, а хтож мене буде доглядати дома?

Він таки йде. Дав і йому батько гроший на дорогу, аби мав доста. Зібрав ся Яків, сів на коня та їде. Доїхав і він до тої коршми, що брати. Вже смеркало ся, але він подумав, що в такій коршмі у такім місци, все є наріжнійші люди, тому ліпше буде, коли він не спиняючись поїде далі. Першу ніч не мусить спати, може їхати! Поминув коршму, стиснув коня острогами та їде аж до самого рана. Доїздить до одного ліса, а звідти вибігає лис і питається: Куди їдеш, царевичу Якове?

Яків оглянув ся, не бачить нікого. Знов їде далі. Лис другий раз крикнув до нього: Куди їдеш, царевичу Якове?

Яків став, оглядаєть ся та думає: А

Господи! Хто мене кличе, коли нікого не видно? Їде далі. Лис у третє скричав на нього: Гов, стій, царевичу Якове. Скажи куди їдеш?

Їду до Червоного короля по золотого пташка, хочу батькови принести, щоби заспівав йому та може би відмолод, бо уже дуже старий.

Піду й я з тобою. Пусти свого коня на пашу, тут її доста, та най пасе, а сам сїдай на мене, бо на своїм кони не доїдеш туди ніколи.

Яків пустив свого коня, сїв на лиса, лис скочив два, три рази вже там. Станули під містом, а лис каже: Знаєш що, Якове? Підеш до царя і станеш на службу. Йому якраз треба доглядача до пташків, аби їх кормив, тай прийме тебе. Не будеш мати иншої роботи, лиш ті пташки кормити. А в ночі о дванацятій годині здохнеш ту золоту клітку, що в ній сидить золотий пташок.

Пішов Яків до міста. Прийшов до царя та питаєть ся, чи не треба їм слуги. Кажуть, що їм якраз треба до пташків, а він видаєть ся відповідний до того. Він каже, що він був усе при пташках. Згодили його зараз. Кормить він ті пташки від рана до вечера, все їм доношує їсти й пити. Вдарила

дванадцята година в ночі, він устав, навіть не засвітив, аби його не спостерегли і йде до клітки, бо знав добре, де стоїть. Узяв клітку, хотів із нею вийти, пташок зверещав, зараз його ймили: Гов, стій! Ти хотів украсти пташка.

Він відпираєть ся, що ні: Я не хотів украсти, а лиш хотів віднести до свого батька, бо дуже старий, аби йому заспівав, може відмолод би.

А, коли ти хотів віднести його батькови, то йди, приведи нам від Чорного царя того коня, що літає хмарами та тоді дамо тобі пташка; як не приведеш голова не твоя.

Вийшов він до лиса. лис питаєть ся: Щож, Якове, нема пташка?

Ой нема. Я хотів його принести та злови мене і тепер мушу йти до Чорного царя по того коня, що літає хмарами. Як приведемо коня, дадуть нам за нього пташка.

Добре, каже лис. сідай на мене і йдім.

Скочив лис два три рази, вже там: Тепер іди. Якове, до царя, та згоди ся до того коня, бо їм якраз треба конюха. Як будуть тебе годити, то скажи, що ти був уже при таких ковах. Коли в ночі буде бити дванадцята година, виведеш його зі стайні,

зазумбелаєш, а потім сядеш на нього і привезеш сюди.

Пішов Яків, питає, чи не треба цареві конюха. Цариця відповідає, що треба, але най чекає, вона питає царя. Пішла до царя, прийшов цар.

Дай Боже, добрий день, найясвійший царю!

Дай Боже й тобі, мій сину. Що скажеш нового?

Я чув, що вам треба тепер якраз конюха, а мені вийшов якраз місяць, то я прийшов до вас.

Каже цар: Добре, сину. Нам треба одного, коли хочеш служити, можеш лишити ся.

Згодили ся вони, він годує того коня, чеше, щіткує, чистить. У вечер ляг спати, але не заснув, аби не припізнив ся. Вдарилла дванацята година, він відв'язав коня, зазумбелав, вивів на двір зі стайні, кінь заржав, зараз його ймили: Гов. стій! Ти хотів украсти коня.

Я не хотів украсти, я лиш хотів відвести його до Чорного царя. Стали його випитувати, на що, а він усе оповів, що се за робота. Вони приобіцяли дати йому коня, коли приведе з Семигородської землі цареву доньку. Як не приведеш до вісьмох день, голова не твоя!

Вийшов він до лиса, а лис питає: А що, Якове, нема коня?

Нема, лисику. Я зазубелав його в стайни, вивів на двір, він заржав та мене ймили. Сказали мені, що як до вісьмох днів не приведу з Семигородської землі цареві доньки, голова не моя, а як приведу, дадуть мені коня.

Каже лис: А не говорив я тобі, не зумбелай у стайни, але на дворі? Тоді були би тебе не зловили. Но, стало ся. Ходім.

Скочив лис три-чотири рази, вже на місци. Станули під містом: Знаєш що, Якове? Тепер підемо оба. Я перекину ся у красну дівчину та підемо до царя. Я буду такий самий, як царева донька. У дванацятій годині виведеш її за браму, вона піде з тобою, бо її сялукють тепер, аби віддала ся за чорного Араба, а вона не хоче. Сказала, що волить віддати ся за когобудь, але за Араба не піде. Ти підеш із нею, а я лишу ся в її місце. Як би хто спостеріг і прийшов до її кімнати, то я там буду, а вони мене не пізнають. Потому я вас догоню, не журіть ся.

Пішли вони до міста, до царя, питають ся, чи не треба їм послугача, але жонатого. Сказали, що треба. Чоловік буде послугач,

а жінка кухарка. Згодили ся вони і служать. Були вони там день, два, доки Яків не умовив ся з царівною. Коли на третю ніч ударила дванадцята година, царівна одягла ся, пішла з Яковом. Ніхто не доглянув їх. Повставали рано, шукають за послугачем і кухаркою, нема їх. Питають лиса-царівни, де вони, каже, що прогнала їх, бо вони робили не по її. не хотіли слухати того, що вона приказувала.

Настав вечер, лис помахав хвостом, побіг за тамтими, а цар лишив ся без доньки. Як догонив їх, царівна сіла на лиса, а Яків ішов побіч них пішо. Пішли до того царя, що мав коня. Каже лис: Знаєш що, Якове? Я знов перекину ся в дівчину та підемо до царя. Тобі дадуть коня і ти поїдеш, а я лишу ся; опісля я буду вже знати, що належить робити. А царівна най лишить ся тут під містом.

Перекинув ся лис у прекрасну царівну, пішли з Яковом до царя: Дай Боже добрий день, найяснійший царю.

Дай Боже й вам обоім добре здоров'є.

Привів я вам царівну, якої ви бажали в заміну за коня.

Добре, переночуєш тут, а рано дістанеш коня.

Каже Яків: Я не можу чекати до рана, я мушу поспішати, бо мені минає час.

Каже цар: Та мені все одно, як хочеш. Я лиш тому так хотів би, щоби ми трохи погостили ся. Але коли не маєш часу, кінь готовий, можеш їхати.

Вивели йому коня, сів на нього, їде. Виїхав за місто, сіли обоє на коня, поїхали. Настав вечер, смеркло ся, лис лиш помахав хвостом, перескочив браму, пішов. Не має цар ні коня, ні царівни. Їдуть до третього царя, куди мали привести коня і дістати пташка. Лис лишив ся з царівною за містом, а Яків поїхав на кони до царя: Дай Боже добрий день, найяснійший царю.

Дай Боже й вам добре здоров'я.

Я привів вам коня, що ви жадали за пташка.

Цар дуже втішив ся: Добре, добре, треба його завести до стайні. а ми підемо до хати та погостимо ся, а потім дістанеш золотого пташка з кліткою.

Пішли до хати, випили кілька чарок вина. Каже Яків: Найяснійший царю, я мушу вибирати ся до дому, бо мій батько був дуже старий, як я йшов, не знаю, чи застаю його ще живого дома.

Цар здержував його, аби не йшов, аби переночував, але він не хотів: Давайте пташка й клітку, я мушу йти.

Дали йому пташка, він вийшов на подвір'є, де зібралося багато панів, що хотіли подивитися на коня, що то за кінь. Як вийшов на двір, каже до них Яків: Гей, панове, я забув вам щось сказати. Я не показав вам, як сідлається того коня. Коли ваша воля, то я вам укажу, бо його сідлається не так, як інших.

Просимо, просимо — відповіли пани. — Ми таки мали вам казати, щоби ви нам його осіддали, аби ми знали, як його сідлається.

Яків положив клітку з пташком на верх стовпа в брамі, а сам пішов, осідлав коня, сів, проїхався раз по подвір'ю і кричить, аби уважали, щоби кінь кого не вдарив, бо він іще тут не звичний. Проїхався другий раз по подвір'ю, знов кричить, най вони уважають на себе. Вони розскочилися, зробили йому місце, аби мав куди їздити. Пустився третій раз, стиснув коня острогами, кінь злетів, той захопив клітку, пішов! Виїхав за місто, царівна сіла на коня, а він на лиса, ідуть до дому. Коли дійшли до того ліса, де Яків здибав лиса, лис каже до нього: Знаєш що, Якове? Я не піду далі з тобою. Маєш коня, сідай на коня і їдь, лиш не купуй по дорозі стерва, бо як купиш, дуже зле вийдеш.

Сів Яків на свого коня та їде, а царівна коло нього. Доїхали до коршми, а що вже був вечір, постановив він із царівною пе-

реночувати в тій коршмі, бо вже помучили ся. Ввійшли до коршми, питають ся, чи можуть переночувати. Кажуть їм, що можуть, що є місце і для них і для коня. Завели коня до стайні, а вони обоє казали дати собі вечеру. Питають ся їх, де вони були. Вони відповідають, що повінчали ся і тепер їдуть до дому. Питаєть ся Яків, що в них чувати нового?

Го — ми маємо не леда новину! — відповів арендар. Маємо двох царевичів. Кудись їхали, мандрували, заїхали тут на ніч, почали грати в карти, програли гроші, що мали, і коні і самих себе. Мали служити тут три роки, аби відслужити свої довги, але що не вміють нічого робити, то будемо їх продавати. Хто хоче, може їх купити.

Каже Яків: Ей, арендарю, скажіть мені, або покажіть, що то за люди! — Бо він собі зараз подумав, що то певно будуть його брати.

Арендар завів його там, де вони були. Він пізнав їх здалека, що то його брати, а вони його бачили, але не пізнали. Питаєть ся Яків арендаря: Арендарю, скажіть мені, кільки хочете за тих двох хлопців, та куплю їх від вас.

Триста золотих — відповів арендар.

Яків витяг триста золотих, заплатив арендареві. Арендар віддав їм їх коні і наряди і одяги, що вони мали. Зібрали ся всі рано і їдуть: Царівна на огері, Яків на своїм

кони, пас ся від його відїзду в лісі, а тамті кождей на своїм. Їхали гусаком: Царівна на перед, Яків із кліткою і пташком за нею, а тамті два брати по задї. Змовляють ся тамті два, щоби йобо вбити, аби вони принесли батькови золотого пташка, а не придурковатий Яків. Підбігли за ним із заду і відрубали йому шаблею голову. Він зараз упав з коня. А там при дорозї стояла така стара студня, що в нїй висохла вода; вони підняли його і вкинули до студні, а його коня забрали з собою. Царівна не знала нічого про те, бо не оглядала ся. Приїздять вони до дому та кажуть батькови: Ну, тату, принесли ми вам золотого пташка і привели коня, що літає, та невістку! Лише не знають, котрому буде за жінку, бо вона не хоче ні одного з них. Вона бачить, що то не той, що її взяв. Уже вони там рік у царя, кінць, пташок і царівна. Царівна ніколи не засмієть ся, пташок не заспіває, а коня ніхто не годен погодувати, анї обчистити, анї приступити до нього, бо хто вступить до стайні, кожного забє. До року забив триста хлопів. Вони вибили до нього з пода діру і крізь діру давали йому їсти й пити, але гною не викидав зпід нього ніхто цілий рік. Уже було стілько гною, що не мав де стояти.

Минає рік якраз у той самий день, коли брати кинули Якова до студні, надбіг туди лис. Зазирнув до студні що там таке є, дивить ся, та там лежить Яків. Як побачив його, каже: Ага, Якове, не казав я тобі, не купи за гроші стерва, бо зле вийдеш, а ти не послухав мене. Но, байка. Буде добре й так.

Скочив лис, біжить до ліса шукати живущої й цілющої масти. Стрітив гадюку, що якраз несла масть. Питає лис: Що несеш; гадюко?

Несу живущу і цілющу масть.

Та на що?

Несу, бо віз потратував мені діти, буду їх лічити.

Дай мені трохи тої масти.

О. я давала би тобі, йди та собі шукай.

Лис питає: А деж вона. скажи мені?

Йди та шукай.

Каже лис: Давай, гадюко. трохи тої масти, або кажи, де її знайти, бо як не даш, ані не скажеш, заберу всю від тебе.

Гадюка відповідає: Ані не дам, ані не скажу. Коли тобі треба, йди та шукай.

Лис розлютив ся, притис гадюку лапою, відобрав від неї масть і каже: Не хотіла ти дати по волі, дай по неволі. Я беру всю масть, а ти йди собі тепер по другу.

Скочив лис, біжить до Якова. Витяг його зі студні, помастив йому карк і шию, приложив голову до толуба, зросло ся. Став Яків протягати ся. Дивить ся лис, а Якова голова дивить ся назад, бо в поспіху не так приложив її, як треба. Тоді захопив, відорвав голову, посмарував і приложив уже добре. Став Яків протягати ся, а потім каже: Ой, але я твердо заснув!

Каже лис: О, заснув ти, заснув твердо. бо на віки вічні, як би так я не тут. Не казав я тобі, не купуй за гроші стерва, бо зле на тім вийдеш, а ти мене не послухав. Тепер понагляюй ся до дому, бо царівна не весела, пташок не співає, а коня нема кому нагодувати. Вже забив триста хлопів. Йди та згоди ся до коня; обчистиш його, нагодуєш, викидаєш гній і все зробиш, що належить. Лиш зараз не признавай ся братам, що ти їх брат, ані батькови, що ти його син. Вони самі тебе пізнають. Тепер понагляюй ся до дому.

Попрощав ся Яків з лисом, дуже дякував йому красно, що привів його до життя. Розійшли ся. Пішов Яків до дому; одяг на нім подертий, пошарпаний, бо цілий рік гнив на нім у студні. Прийшов та питає, чи не треба їм конюха. Вони сказали, що треба до одного коня. Згодили його, а тамті

брати говорять до себе: Най іде до стайні і так бідолаха, не має ні одягу, ні що їсти та най його той кінь забє. Ліпше буде для нього так, ніж тут голодувати.

Пішов Яків до стайні, зараз кінь заржав, бо пізнав його. Пташок почув, що кінь заржав, зараз заспівав. Царівна почула, що пташок заспівав і засміяла ся; зараз стала весела, почала бесідувати, а до року ніхто від неї слова не чув, анї усміху не бачив. Утішили ся всі дома, що царівна бесідує, бо доси думали, що вона німа.

Обчистив Яків коня, викидав гній, погодував, вивів на двір напоїти. Брати не начудують ся, що такий волоцюга вміє так із конем обходити ся. Дуже їм сподобав ся. Кажуть один до другого: От бачиш, брате, ми згодили його і були певні, що його кінь забє, бо однаково він бідолаха, а ми такого конюха ще й не мали! Пішов один до батька та каже: Тату, маємо тут одного такого конюха, якого ще й не бачили. Знаєте, що наш кінь забив уже триста хлопів, а ніхто не міг доступити до нього, обчистити, гній викидати, а тепер можна й лягати під нього. Вичесав його, так світить ся, як золото. Такий чорний, як крук. Навіть на двір вивів його напоїти, що аж ми самі полякали ся.

Каже батько: Йдіть, приведіть його сюди, най побачу, що то за чоловік.

Син відповідає: Ей, як його сюди приводити, коли він крайній обдертюх, лахманяр.

Каже батько: Та ви оба не можете справити одягу такому чоловікови, що вам коня обійшов і нагодував, який уже триста хлопів забив? Плюнув синові в очі: Тьфу, не люде; купіть йому зараз одяг такий, як ваш і приведіть його сюди.

Зараз купили йому одяг, убрали, відвели до батька. Питає його цар: Звідки ти родом, сину?

Звідки я родом? Я такого й такого царя син.

Цар поглянув на нього та знов питає: Як ти сказав?

Я такого й такого царя син.

Як називаєш ся?

Яків

Таж ти мій син!

Та ваш.

Деж ти був доси?

Яків каже: Так і так, така й така робота була.

Цар розлютив ся на обох старших синів, зараз прогнав їх від себе, а на Якова переписав усе царство. Справив зараз Якову розкішне весіле і доси живуть, хліб жують, та постолом добро возять.